

**НАЦИОНАЛНА СПОРТНА АКАДЕМИЯ
„ВАСИЛ ЛЕВСКИ“**

ЦЕНТЪР ЗА НАУЧНА И ПРИЛОЖНА ДЕЙНОСТ В СПОРТА

МУСТАФА ЕРОЛ

**МОДЕЛ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА УЧЕБНИЯ ПРОЦЕС
И РАЗВИТИЕТО НА ФУТЗАЛ В УНИВЕРСИТЕТИТЕ
В ГР. ИСТАНБУЛ**

АВТОРЕФЕРАТ

**НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“
ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 7.6. СПОРТ**

Научен ръководител:

доц. Венцислав Гаврилов, доктор

Официални рецензенти:

проф. Лъчезар Василев Димитров, доктор

проф. Петър Александров Банков, доктор

София, 2015

Дисертационният труд е разработен в четири глави. Съдържа 180 страници, вкл.: 41 таблици; 56 фигури; 3 приложения; 103 библиографски източника. От тях на кирилица 53; латиница – 41; интернет източници – 9.

Дисертационният труд е обсъден, апробиран и насочен за публична защита на заседание на Експертния съвет по научна и експертна дейност в спорта при НСА „В. Левски“ на 16 декември 2014 г.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 31.03.2015 г. от 14.00 часа в зала А3 на НСА „Васил Левски“ (Студентски град) на заседание на Научно жури по Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка (вкл. Методика на лечебната физкултура). Материалите по публичната защита на труда са на разположение в библиотеката на НСА „В. Левски“.

ВЪВЕДЕНИЕ

В световен мащаб и в по-големата част от страните в Европа е налице динамичен процес на прогресивно развитие на физическото възпитание и спорта.

Утвърждава се тенденция управлението и развитието на спорта и неговите структурно-функционални системи (физическо възпитание и спорт в учебните заведения; спорта в свободното време; детско-нонешеският спорт; елитният спорт) да се осъществяват на основата на национални и регионални политики, стратегии и програми. На тази основа институциите и организациите на национално, регионално, общинско и локално равнище да се стремят да осигуряват необходимите предпоставки и условия (финансови, материално-технически, човешки ресурси, научни, медийни, информационни, законодателни, правно-нормативни) за устойчиво управление и развитие на физическото възпитание и спорта сред различните социално-демографски групи на населението.

Управлението и развитието на физическото възпитание и спорта в университетите (висящите училища) е обект на програмиране и развитие, на подкрепа, от една страна, на ръководствата на университетите, на техните специализирани звена (отдели, департаменти, катедри, центрове, дирекции, факултети и други звена) и, от друга страна, от обществените спортни организации на национално, регионално и локално равнище (съюзи, федерации, асоциации, клубове).

В областта на управлението и развитието на футбола FIFA и UEFA в свои програми и проекти подкрепят и стимулират управлението и развитието на футбол – една от разновидностите на футболната игра. Международните студентски спортни организации FISU и EUSA имат позитивно отношение към стремежа и дейността на университетите да осигурят необходимите предпоставки и условия за разширяване на участието на студентите в обучение, занимания (тренировка) и спортно-състезателна дейност по футбол.

В Република Турция през последните години се очертава процес на динамично, устойчиво развитие на футбол в университетите. Сравнително добри резултати са постигнати във висшите училища на гр. Истанбул. Обективна е необходимостта чрез приложението на съвременна политика, стратегия, подходи и методи да се проучат, разкриват и оползотворяват нови, неизползвани досега възможности, които да осигурят:

- усъвършенстване на учебния процес по футбол (в програмно-методически, психологически, педагогически, спортно-технически, тактически, управленски, социален и ресурсен аспект). Това изисква проектирането, експериментирането и прилагането на съвременен модел за управление на учебния процес и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул;

- повишаване на мотивацията, стимулиране и подкрепа на интересите и потребностите на студентите от обучение, занимания (тренировка) и спортно-състезателна дейност по футбол. Проучването на силно изразен ключов аспект, какъвто е социалният, ще има приоритетно значение за изграждането, функционирането и развитието на футбол като система (социална и икономическа);

- включване и интегриране на футбол като форма за двигателна активност с образователни функции в структурата и съдържанието на физическото възпитание и спорт в университетите;

- системно проучване и анализ на позицията на преподаватели, тренъори, ръководители на звена в университетите и специалисти в спортните организации относно управлението и развитието на футбол в университетите. Това е от особено значение за неговото ефективно управление и развитие;

- теоретичните и научноприложните изследвания на футбол в университетите са една от алтернативите за неговото позициониране в областно, регионално и национално равнище.

В този смисъл и значение методологията, стратегията и приложението на съвременен подход, методи и методики към теоретични и научноприложни изследвания са обект на проектирания дисертационен труд. Той има за приоритетни задачи:

Първо, да осигури необходимата информация за устойчиво утвърждаване и развитие на футбол като сложен социален и програмно-методичен процес в университетите на гр. Истанбул.

Второ, теоретичните и научноприложните изследвания да бъдат основа за проектиране на политика, стратегия и програмиране на управлението и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул.

Трето, чрез проектиране и реализация на технология и механизми да се увеличат възможностите за прилагане в социалната практика на получените резултати от реализацията на дисертационния труд.

Четвърто, да се осигурят съвременна спортно-техническото обучение и подготовката на студентите по футбол.

Пето, да се осигурят съвременна информация и нови знания (в научен, програмно-методичен, социален, педагогически, психологически, управленски, ресурсен аспект) с предназначение повишаване на образователната подготовка и професионалната квалификация на човешките ресурси в областта на управлението и развитието на футбол в университетите.

Шесто, да допринесе за увеличаване на броя на студентите в практикуването на футбол чрез тяхното интензивно, продължително и редулярно участие в обучението, заниманията (тренировка) и спортно-състезателна дейност.

Ефективността на учебния процес и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул могат да се гарантират чрез прилагане на принципа „публично-обществено-частно партньорство“ на всички равнища на управление. Това означава да формират научни, с практическа приложимост, убедителни доказателства за потенциалните и непреходни позитивни възможности за оптимизиране на управлението и развитието на футбол в специфичните структурно-функционални условия в университетите на гр. Истанбул.

ГЛАВА ПЪРВА

ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА УПРАВЛЕНИЕТО И НА ФИЗИЧЕСКОТО ВЪЗПИТАНИЕ И СПОРТА В УНИВЕРСИТЕТИТЕ. НАУЧНА ОБОСНОВАНOST И ФОРМУЛИРАНЕ НА ПРОБЛЕМА

1.1. Управлението на физическото възпитание и спорта в университетите като социална система

Физическото възпитание и спорта в университетите е една от основните структурно-функционални подсистеми на системата на образованието. Тя има специфични особености от гледна точка на политика, стратегия, програмиране, социални функции, структура и функциониране, ресурсно осигуряване, законодателна и правно-нормативна уредба.

1.2. Теоретични и научноприложни изследвания и практически опит в областта на управлението и развитието на физическото възпитание и спорта, вкл. на футбола в университетите

Проучването и анализът на литературните и документалните източници показват наличието на теоретични, научноприложни изследвания и практически опит в областта на управлението и развитието на физическото възпитание и спорта, вкл. на футбола в университетите. Синтезирано някои от тях:

- Методология и теория на управлението на социални системи (Пудич, В., 2006; Pires, G., 2007; Чаушева, Р., Банков, П., 2013; Чаушева, Р., 2013; Пейчев, Т., 2013; Хаджиев, Кр., 2011, 2013).
- Теоретични и научноприложни аспекти на управлението и развитието на физическото възпитание и спорта в университетите (Желязков, Цв., Дашева, Д., 2006).
- Разработени, експериментирани и внедрени, представени от български, турски, португалски, испански, италиански и американски специалисти модели, технологии, средства, учебни програми и проекти, свързани с учебния процес и управлението на футбола сред различните социално-демографски групи на населението, вкл. сред студентите в университетите (в педагогически, социални, медико-биологични, спортно-технически, управленски аспекти с образователен характер), (Стоилов, И., 2013; Сандански, И., 2012; Стоилов, И., Мадански, М., 2011; Иванов, Й., Стоилов, И., 2010; Иванов, Й., 2012; Иванов, Й., Сандански, И., 2006;

Андреев, С., 1989; Андреев, Н., Алиев, Г., 2006; Андреев, Н., Левин, С., 2006; Веревкин, П., 2006). Футзалът като съвременен метод на подготовка (Помински, В., Конвения, Н., 2002); Управление на учебния процес по футбол във висшите училища (Цюлов, Б., 1998); Проектиране на система за подготовка по футбол (Тюленяков, Ю., Федоров, А., 2000; Р. Меникели (2012); D. Solabita (2004); Al. Nescotini (2012); S. Lozano (1995); J. Velasco; J. Lopeite (2003); Al. Gallego, A. Garcia (2006); G. Ferguson (2009); преподаватели и специалисти в Турция: Т. Anchietia (2009); 95 – исторически анализ на управлението и развитието на футбол в Турция; У. Осак., S. Vurdavci (2012); 77; А. Metin, М. Agak (2013); F. Fedetazoum (2013); AFC (2012).

Изграждането, функционирането и развитието на национална система за управление на футбол в университетите изискват прилагането на комплексе от подходи, принципи и изисквания по отношение на организацията. Според нас те могат да бъдат:

- Прилагането на системен подход и иновационни методи и технологии при проектиране на: политика; стратегия; проектиране; субекта и обекта на управление; функции, вътрешна и външна среда на управлението; ресурсно осигуряване; законодателна и правно-нормативна уредба и други елементи на системата в тяхната взаимна връзка.
- Положителната позиция на FIFA и UEFA с препоръчителен характер и предназначение на програми и правно-нормативни документи за развитие на футбол [55, 78, 93, 94]; международните студентски организации за управление на спорта FISU и EUSA за развитие на футбол в университетите на национално, регионално и локално равнище [88, 89, 90, 91].
- Опитът на България в приложението и експериментирането на подходи, методи, средства и организации за внедряване на различни спортове в университетите (обучение, занимания (тренировка) и спортно-състезателна дейност: волейбол (Божкова, А., 2007); тенис на маса (Атанасова, К., 2013); тенис (Иванов, В., 2014); лека атлетика (Мутлу, В., 2011); баскетбол (Данкова, Ж., 2009); футбол (Таврилов, В., 2004) и др., за управлението на физическото възпитание и спорта във висшите училища.
- Европейският съюз (неговите специализирани органи FIFA, UEFA, FISU, EUSA) насърчава и подпомага процесите на развитие на физическото възпитание и спорта, вкл. на футбола в университетите.
- Футзалът, като сравнително нова игра, се развива динамично в света и в отдалечените страни като процес на обучение, занимания (тренировка) и спортно-състезателна дейност.

- Управление и развитие на футбола в Турция има специфични особености.
- Футзалът е достъпна игра. Тя има специфични спортно-технически характеристики, вкл. разлики между футбола и футбола.
- Прогресивно е развитието на футбола в турските университети. Увеличава се броят на студентите, които са включени в обучение, занимания (тренировка) и спортно-състезателна дейност по футбол.

Приложението на системния подход е алтернатива за проектиране и етапна реализация на структурно-функционален метод на научното изследване. На тази основа да се осъществи алгоритъм в технологичния процес, отговарящ на спецификата, същността и параметрите (време, пространство) на научното изследване (Костов, К., 1976).

Чрез приложението на системния подход е възможно да се проектира модел на научното изследване, целта на което е генериране и експериментиране на нови методи за постигане на социални продукти.

Предварителните теоретични и научноприложни изследвания, свързани с управлението и развитието на футбол в България и Турция и на международно равнище в някои европейски страни, показва:

- физическото възпитание и спортът са устойчив, с непреходни функции елемент на образователните системи на Република България и Република Турция;
- наличието на характерни особености на субекта и обекта на управлението на учебния процес на обучението по футбол в университетите;
- управлението и развитието на футбола се утвърждават като структурно-функционален елемент на физическото възпитание и спорта в университетите;
- наличие е необходимост – управлението на учебния процес по футбол да се изследва във взаимна връзка с управлението на физическото възпитание и спорта в университетите; футбол в системата на университетския спорт; футбол в системата на специализираните обществени организации – федерации, асоциации, спортни клубове.

Научна обосновааност на проблема. Работна хипотеза

Предварително осъществено проучване и анализ на теоретични и научноприложни източници, на добри практики в областта на управлението и развитието на футбол в университетите показва:

- интензивно развитие на футбол през последните години в света, в европейските страни, в Турция, вкл. и в университетите;

- развитието на футбол, реализицията на неговите социални функции са официално признати от FIFA и UEFA. Процесите на управление и развитие на футбол са обект на подкрепа от страна на FISU и EUSA;
- решаването на сложния проблем за усъвършенстване на учебния процес, развитието и повишаването на социалните функции на футбол в университетите изисква приложението на съвременни научни подходи, методи и методика (Бачев, В., 2011; Бачев, В., Галов, М., 2004; Костов, К., 2013);

- в Турция футбол навлиза сравнително по-късно. Намира държавна и обществена подкрепа. Ползва се с все по-засилваща популярност сред студентите. Активно е участието на университетски отбори по футбол в състезания на регионално, национално и международно равнище;
- футболът се утвърждава със своята достъпност и популярност и проява на интерес от страна на студентите да го практикуват като част от образователните учебни програми и през свободното време;
- липса на достатъчно теоретични и научноприложни изследвания в областта на учебния процес в университетите, управлението и развитието на футбол (в социален, педагогически, спортно-педагогически, ресурсен аспект). Приоритетните изследвания следва да бъдат насочени към оптимизиране на учебния процес по футбол (вкл. разработване и експериментирание на програми, методики и тестове за оценка на: социална активност на студентите; физическото развитие и физическата леспособност; спортно-техническото равнище на студентите в различните форми и на практикуване на футбол);
- необходимост от прилагане на системен подход към проектиране и реализация на теоретични и научноприложни изследвания като алтернатива за усъвършенстване на управлението и развитието на футбол.

Интересирането на учебния процес по футбол в учебния процес по физическо възпитание и спорт в университетите изисква неговото моделиране с цел усъвършенстване на управлението му като задължителна, свободнотирираща, факултативна дисциплина (Полова, В., 2013; Стоев, Ст., 2013).

На тази основа се очертава проблем:

„Оптимизиране на учебния процес и развитието на футбола в университетите на гр. Истанбул“. Той може да бъде надеждно и ефективно решен чрез приложението на методология, подход и методи на теоретични и научноприложни изследвания.

В тази връзка е формулирана работна хипотеза на научното изследване. Предполага се проучване, анализ и прилагане на алтернативи за оптимизиране на управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул като процес на обучение, занимания (тренировка) и спортно-състезателна дейност.

Работна хипотеза

С провеждане на настоящото изследване очакваме да получим обективна и качествена информация за:

- възможностите за приложение на проектирания от нас теоретичен „Модел на управление и развитие на футбол в университетите в гр. Истанбул“;
- потребностите и интересите на студентите към практикуване на футбол;
- експертна позиция на специалисти относно управлението и развитието на футбола като социална система, вкл.: факторите, условията и социалните функции на футбол; основните причини и фактори, които възпрепятстват и оказват влияние върху управлението и развитието на футбола; проблемите и промените в търсене на алтернативи за оптимизиране и повишаване на социалните функции на футбол в университетите;
- експериментално прилагане на футбол в университетите като форма и средство за: усъвършенстване на физическите качества и техникотактическите умения на студентите; социализация на студентите в обществото; оптимизиране управлението на играта в специфичните условия на университетите;
- разработване и внедряване на модел за обучение по футбол, чрез който да се постигне усъвършенстване на управлението на учебния процес по физическо възпитание и спорт в университетите.

ГЛАВА ВТОРА

МЕТОДОЛОГИЯ И ХАРАКТЕРИСТИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

2.1. Цел и задачи на изследването

2.1.1. Цел на изследването

Анализ на управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул. Да се постигне усъвършенстване на учебния процес по футбол чрез проектиране и реализация на комплекс от изследвания – социални, спортно-технически и управленски.

2.1.2. Задачи на изследването

В съответствие с формулираната цел са поставени за изпълнение следните научноизследователски задачи:

1. Проучване на теоретични и научноприложни изследвания, на добри практики в областта на управлението и развитието на футбол в университетите, включително на организациите на футбол като учебен процес.
2. Проектиране на теоретичен модел за управление на учебния процес и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул.
3. Провеждане на анкетно (емпирично социологическо) изследване за интересите и потребностите на студентите относно тяхната активност в практикуването на футбол.
4. Експериментирание на спортнопедагогически модел за учебен процес по футбол в университетите като приоритетна предпоставка за оптимизиране на неговото управление.
5. Изследване на динамиката на развитие на физическите качества и техникотактическите умения по футбол на студентите в гр. Истанбул.
6. Провеждане на експертно проучване на актуални специфични особености на управлението и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул.

2.2. Област, предмет и обект на изследването

2.2.1. Област на изследването

Управление и развитие на физическото възпитание и спорта в университетите (политика, стратегии, спортнопедагогическо програмиране) в гр. Истанбул.

2.2.2. Предмет на изследването

Управлението на учебния процес и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул. Провеждане на теоретични и научноприложни изследвания в областта на учебния процес по футбол; позицията на експерти и студенти в практикуването, управлението и развитието на футбол; експериментирането на програма за оптимизиране на подхода, структурата, съдържанието, методите и средствата; показателите за оценка на физическата, спортно-техническата и тактическата подготовка на практикуващите футбол в тяхната интегративност.

2.2.3. Обект на изследването

Управлението и развитието на футбол в университетите; проектиране и експериментирание на програма за учебен процес по футбол в университетите в гр. Истанбул – Босфорски, Мармарски, Истанбулски; изследване на експерти и студенти относно тяхната позиция по актуални въпроси на управлението и развитието на футбол. Провеждане на обучение и тестване за установяване нивото на спортното развитие на 36 студенти във футзала. Те са разпределени в три групи по 12 души в трите университета (Мармарски, Босфорски и Истанбулски). Една от тях е обособена като експериментална, а другите като контролни.

2.3. Методи и методика на изследването

2.3.1. Проучване и анализ на теоретични и научноприложни

источници и на професионни практики

Тези източници и практики са свързани със социални, исторически, педагогически, програмно-методически, ресурсни, управленски, законодателни и правно-нормативни аспекти на управлението и развитието на футбол в университетите. Проучени и анализирани са общо 103 источника. От тях на: кириллица – 53, латиница – 41 и 9 са интернет страници.

2.3.2. Количествен анализ

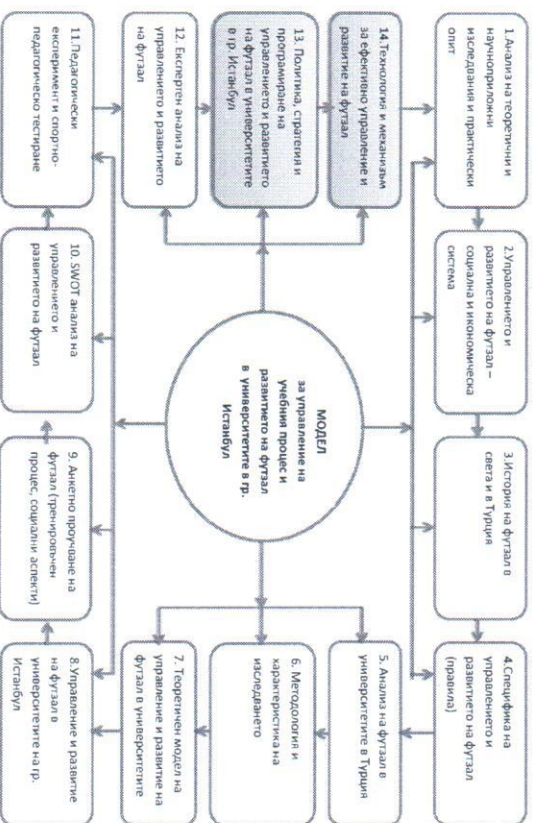
Значението на този анализ на наличната документация се обуславя от нуждата от конкретно рамкиране на измеренията на учебния процес в турските университети. Изследват се университетите в гр. Истанбул. Контент анализът, или по-известен като анализ на документацията, се извършва, за да служи като отправна точка и да очертае критерии за изпълнението на следващия етап на изследването – SWOT анализа. На този етап се изследват наличните оборудвани

задач за футбол състезания, начинът на провеждане и организацията на учебния процес, както и данни, от които могат да бъдат изведени заключения относно резултатите от обучението по футбол.

2.3.3. Системен подход

Приложен е при проектиране на методологиите на теоретичното и научноприложното изследване, включително модел за управление на учебния процес и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул. В модела са включени 9 групи елементи – структурата и съдържанието; социалните функции на футбол в университетите; модел на теоретични и научноприложни изследвания на управлението и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул.

Фиг. 6. Модел на теоретични и научноприложни изследвания на управлението и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул

На фиг. 6 е представен „Модел на теоретични и научноприложни изследвания на управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул“. В модела са включени общо 14 фази (етапа), реализацията на които осигурява във взаимна последователност приложението на комплексен (системен) подход към проектиране и реализация на изследванията. Те са:

1. Анализ на теоретични и научноприложни изследвания, на практически опит.
2. Управлението и развитието на футбол – социална и икономическа система (методологии и подход на изследването).
3. История на футбол в света и в Турция.

4. Специфика на управлението и развитието на футбол (правила).
5. Анализ на футбол в университетите на Турция.
6. Методология и характеристики на изследването.
7. Теоретичен модел на управление и развитие на футбол в университетите на гр. Истанбул.
8. Управление и развитие на футбол в университетите на гр. Истанбул.
9. Анкетно проучване на футбол (тренировъчен процес, социални аспекти).
10. SWOT анализ на управлението и развитието на футбол.
11. Педагогически експеримент и спортнопедagogическо тестване.
12. Експертен анализ на управлението и развитието на футбол.
13. Политика, стратегия и програмиране на управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул.
14. Технологии и механизми за ефективно управление и развитие на футбол, вкл. на основата на резултатите от теоретичното и научноприложното изследване.

Посочените фази (етапи) се очаква да осигурят и гарантират изпълнението на главната цел на изследването – „Проектиране на модел на учебния процес и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул“.

2.3.4. Структурно-функционален анализ

Проучване и анализ на структурата и функциите на държавни и обществени институции и организации (в ретроспективен и диагностичен аспект) като главни субекти на управлението и развитието на футбол в университетите на международно, национално и регионално университетско равнище (Костов, К., 1976).

2.3.5. Анкета (емпирично социологическо изследване)

Анкетният метод е използван, за да бъдат изяснени възможностите за развитие на футбола в Турция. Провеждат се 2 типа анкети, които целят както изясняване на основните проблеми на футбола в университетите като цяло, така и конкретни проблеми на тренировъчния процес. В анкетата за тренировъчния процес се включват студенти, които тренират футбол в трите изследвани университета (Приложение 1). Анкетната карта е раздалена сред 100 души, от които 68 връщат попълнени формуляри. За анализ на резултатите се използват

непараметрични тестове за проверка на хипотези, след като резултатите от анкетите са обработени с помощта на SPSS програма. Използваните тестове са Ман-Уитни и Крускал-Уолис.

2.3.6. SWOT анализ

SWOT анализът се прилага по отношение на текущото състояние на учебния и тренировъчния процес на студентите от трите истанбулски университета на базата на информацията от контент анализа и анализа на резултатите от анкетата. Целта е да бъдат изяснени силните и слабите страни, възможностите и заплахите. Това ще помогне дефинирането на основните проблеми за представянето на студентите и да бъдат изведени основни препоръки и насоки за работа в подобряването на учебния процес и тренировъчната практика (Костов, К., 2013).

2.3.7. Педагогически експеримент

Проверката се върху състезателите от университетския футбол отбор на Босфорски университет. Разработена и експериментирана е програма за физическа, техническа, тактическа, психологическа и теоретична подготовка с продължителност 1 час и 30 мин в рамките на една сесия.

2.3.8. Спортнопедагогическо тестване, вкл.

- Тестове за проследяване на физическата подготовка (Yo-Yo R1 тест (с таблица за качествена оценка); установяване развитието на бързината (спринт на 15 и 30 метра) – таблица за оценка на резултатите (с таблица за оценка на резултатите); скок на дължина; троен скок (с таблица за оценка на резултатите)
- Тестове за проследяване на техникo-тактическите умения на спортистите, вкл. описване на фигури в квадрат на 10 м; удар по 10 неподвижни топки в празна врата; водене на топка с двата крака между конуси, разположение по права линия с дължина 12 м на разстояние от 2 м помежду им; удари по 10 неподвижно разположение топки, на разстояние 5 м към квадрат, разположен на 50 см от земята и с размери 50 на 50 см; удари към врата с размер 1,5 на 1 м на разстояние от 20 м.

2.3.9. Експертен метод

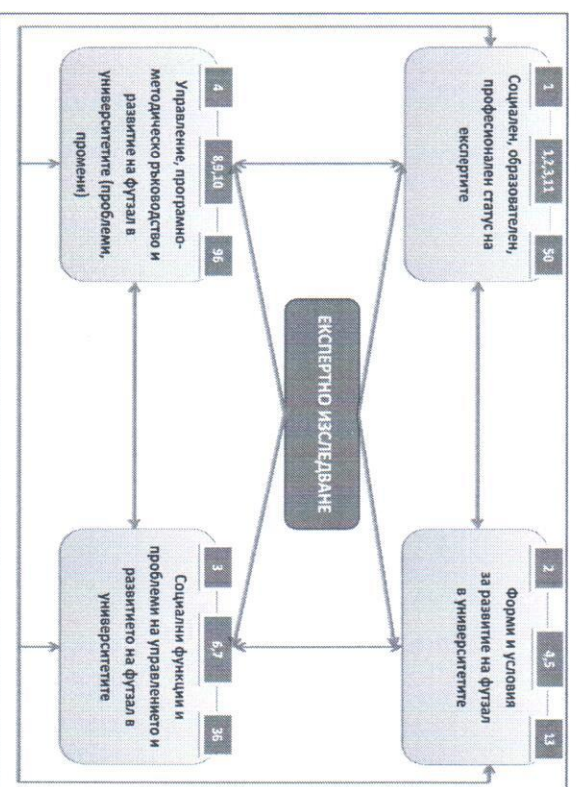
С цел получаване на информация за управлението и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул (респективен, диагностичен и прогностичен

анализ) е приложен експертен метод с участие на 65 специалисти (треньори, преподаватели, съдии, председатели и секретари, изпълнителни директори) на спортни клубове, Турската футболна федерация и Националната комисия по футбол, лекари и ръководители в университетите и др.

Ползваме опита на добри практики, свързани с приложение на метода – експертен анализ от редица автори (Сабриоглу, С., 2011; Алиев, А., 2011; Найденов, Б., 2012; Пейчев, Т., 2012, и др.), във връзка с теоретични и научноприложни изследвания в областта на физическото възпитание и спорта.

Експертите са определени чрез прилагане на метода на неслучайните преднамерени извадки (Желев, С., 2008).

В експертната карта са включени 11 въпроса, групирани в 4 блока по тематично-предметни и структурно-функционални области, със 105 признака. От въпросите 9 са затворени и 2 отворени (фиг. 15, Приложение 3).

Фиг. 15. Структурно-функционален модел на експертното изследване „Управление и развитие на футбол в университетите в гр. Истанбул“

2.3.10. Математико-статистически методи

Математико-статистическият метод се използва за обработка и анализ на получените данни от проведените тестове и направеното анкетно проучване.

Използвани са методи за количествена оценка на получените данни – средна стойност, стандартно отклонение, стандартна грешка, доверителен интервал, както минимални и максимални резултати.

За обработката на данните от потърнените анкетни карти се използва програмата SPSS, а при обработката на данните, получени при спортнопедагогическото тестване – MS Excel 2007.

2.4. Организация и управление на изследването

Организацията и управлението на изследването (теоретично и научноприложно) се осъществява в периода 2011 – 2014 г. последователно в три взаимно свързани етапа, вкл. фази (операции), както следва:

Първи етап (подготвителен) (от 01.01. до 30.06.2011 г.).

В този етап бяха извършени: проучване и анализ на теоретични, научноприложни литературни и документални източници, свързани със социални, програмни и педагогически аспекти на управлението и развитието на футбол на международно и национално равнище; формулиране на: методологията и работната хипотеза; предмета, обекта и областта; целта и задачите; подходите и методите; организацията и управлението на изследванията; анализ на резултатите от изследването.

Втори етап (основен) (от 01.07.2011 до 31.12.2013 г.)

Включва: проектиране на теоретичен модел на управление и развитие на футбол в университетите в гр. Истанбул; проучване и анализ на управлението и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул; педагогически експеримент; спортнопедагогическо тестване; провеждане на анкетно проучване (емпирично социологическо изследване); обработка и анализ на получените резултати от изследването.

Трети етап (заключителен) (от 01.01. до 30.11.2014 г.)

Включва проектиране и провеждане на експертно проучване, свързано с управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул. Анализ на резултатите от проучването. Написване на дисертационния труд и представянето му за вътрешна защита. През първия и втория етап на обучението на докторанта успешно са усвоени знания по образователната програма на НСА „Васил Левски“.

ГЛАВА ТРЕТА

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

1. В съответствие са приетите методологии, работна хипотеза, цели и задачи на изследването; последователно и във взаимна връзка са разработени, експериментирани и осъществени комплекси от теоретични и научноприложни изследвания, както следва:

- проектиран е модел на алтернативи за оптимизиране на управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул. В модела са включени 9 блока от елементи (политика, стратегия и програми; субекти на управлението; аспекти на управлението; структурно-функционални подсистеми; обекти на управлението; развитие на футбол; маркетинг; програмно-методическо управление; ресурси);
- направен е анализ на управлението и развитието на футбол в университетите в Турция и гр. Истанбул, вкл. представянето на Истанбулския университет в национални състезания по футбол. В гр. Истанбул са изградени и функционират 13 клуба по футбол в университетите. В националната лига по футбол участват 6 клуба на Истанбулски университет. Истанбулският университет заема три пъти първо място в националната лига;
- футболът в университетите в гр. Истанбул се внедрява като форма на физическото възпитание и спорта чрез задължително избираема дисциплина или свободно избираема дисциплина. През 2013/2014 г. в учебния процес по футбол в Босфорския университет участват 963 мъже и 789 жени. Ограничени са възможностите повече преподаватели и треньори да участват в организацията и провеждането на обучение, занимания (тренировка) и спортно-състезателна дейност по футбол.

От данните на табл. 2 се констатира, че по отношение на записаните студенти за занимания със спорт в Босфорския университет през учебната 2013/2014 г., футболът като избираема дисциплина заема 6-та позиция сред 10-те посочени от студентите спорта. При квота 300 студенти 192 (64%) са избрали футбол.

През учебната 2013/2014 г. студентите, избрали футбол като избираема дисциплина, са 117 (61%), а студентките – 75 (39%). През учебната 2010/2011 г. мъжете са 108 (62,8%), а жените – 64 (37,2%). Съотношението на данните от двете учебни години показва увеличаване на занимаващите се с футбол през учебната 2013/2014 г. с 20%, което говори за нарастване на популярността на този спорт.

Таблица 2. Брой студенти, записали различни спортове в Босфорския университет като избираема дисциплина, 2013–2014 г.

Дисциплина	Квота	Брой на студентите, избрали дисциплина	Изпълнение на квотата
Тенис	400	308	77%
Степ	160	144	90%
Латино танци	120	71	59%
Танци с аеробика	160	104	65%
Айкидо	160	98	61%
Йога	160	242	151%
Бадминтон	320	166	52%
Плуване	400	284	71%
Футзал	300	192	64%
Фитнес	600	143	24%
Общо	2780	1752	63%

В Босфорския университет се прилага управленска структура на подготовката на отборите по футзал. Тя включва: ръководител, помощник ръководител, треньори на женския и мъжкия отбор.

Налице са две алтернативи за усъвършенстване на управлението и развитието на футзала в Босфорския и Мармарския университети. **Първо**, административен подход – популяризиране на футзала сред студентите. Ангажиране на повече треньори и активизиране на тяхната дейност чрез балансирано заплащане. **Втората**, непрекъснато усъвършенстване на методите на тренировка и участие в спортно-състезателна дейност, като важни фактори за постигане на по-добра спортно-техническа и тактическа подготовка на спортистите и отборите.

2. Анализът на данните от проведеното анкетно (емпирично социологическо) изследване с участие на 68 студенти, състезаващи се за отборите на университетите Мармара, Истанбул и Босфорски (обект на комплексното изследване), показва:

- от изследваните студенти 100% са мъже. Тези на възраст 17–22 г. са 44 (64,7%); на 23–27 години – 23 (23,8%); на 28 и повече години – 1 (1,5%). Най-голям е броят на студентите във възрастта 17–27 години – 67 (98,5%);

- от изследваните лица – 29 (42,6%) оценяват положително развитието на футзала в Турция – от гледна точка на условия, а 39 (57,4%) дават отрицателен отговор;

- от анкетиранияте студенти 52 (76,5%) показват, че в Турция има интерес към развитието на футзала, а 16 (23,5%) не подкрепят това становище;
- изследваните лица оценяват като недостатъчна спортната инфраструктура като фактор за развитието на футзала – 60 (88,2%);

- според студентите насоките, които следва да се имат предвид при усъвършенстване на учебния процес по футзал, вкл. тренировъчен и спортно-състезателен са:

- ❖ 37 (54,4%) – комплексна подготовка, като основни насоки: техническа подготовка – 19 (27,9%); физическа подготовка – 7 (10,3%); теоретична подготовка – 2 (2,9%); психологическа подготовка 1 (1,5%); неответорили на въпроса са 2 (2,9%);
- ❖ анкетиранияте лица определят значението на усъвършенстване на качествата: издръжливост – 17 (25,0%); бързина – 13 (19,1%); сила – 6 (8,8%); гъвкавост – 7 (25,0%). Необходимостта от комплексно развитие на качествата се посочва от 25 (36,8%).

Анализът на зависимости между основни показатели за управлението на учебния процес и развитието на футзала показва (с предварително формулирана Н₀ и алтернативна Н₁) хипотези. Така например:

Връзка между мнението за необходимите насоки за работа, продължителността на трениране на футзал, наличието на друг член на семейството, занимаващ се с футзал и целта на трениране с мнението по отношение на стимулирането на футзала в Турция.

Н₀: Не съществува връзка между мнението за необходимите насоки за работа, продължителността на трениране на футзал, наличието на друг член на семейството, занимаващ се с футзал и целта на трениране с мнението по отношение на стимулирането на футзала в Турция. Доколкото такава се наблюдава, тя носи случаен характер.

Н₁: Съществува връзка между мнението за необходимите насоки за работа, продължителността на трениране на футзал, наличието на друг член на семейството, занимаващ се с футзал и целта на трениране с мнението по отношение на стимулирането на футзала в Турция.

Данните от **табл. 22** доказват нулевата хипотеза, а именно: Не съществува връзка между мнението за необходимите насоки за работа (0,128>0,05), продължителността на трениране на футзал (0,528>0,05), наличието на друг член на семейството, занимаващ се с футзал (0,480>0,05) и целта на трениране (0,883>0,05) с мнението по отношение на стимулирането на футзала в Турция. Доколкото такава се наблюдава, тя носи случаен характер.

Таблица 22. Резултати от Mann-Whitney U при групираща променлива „Футзалът стимулира ли се?“

Test Statistics	В каква насока следва да се работи по отношение на футзал обучението?	От колко години се занимавате с футзал?	Има ли друг член на семейството Ви, който тренира футзал?	С каква цел тренирате футзал?
Mann-Whitney U	451,500	505,500	538,000	560,000
Wilcoxon W	916,500	1246,500	1003,000	1025,000
Z	-1,521	-,631	-,707	-,148
Asymp. Sig. (2-tailed)	,128	,528	,480	,883

Еквивалентен е и резултатът отговорите на останалите въпроси спрямо мнението за стимулирането на играта, от което може да се направи заключение, че мнението на запитаните няма връзка или ако има, то тя е случайна с останалите дадени отговори в анкетата (табл. 23).

Таблица 24. Резултати от Mann-Whitney U при групираща променлива: „Смятате ли, че в Турция има достатъчно инфраструктура за развитието на футзал?“

Test Statistics	Пол	Възрастова група	Ниво на образование	Професия/занимание	Професия на бащата
Mann-Whitney U	240,000	135,000	232,000	236,000	210,000
Wilcoxon W	2070,000	1965,000	2062,000	2006,000	246,000
Z	,000	-2,405	-,520	,000	-,602
Asymp. Sig. (2-tailed)	1,000	,016	,603	1,000	,547

Изследването на мнението относно достатъчността на инфраструктурата за развитието на футзала продължава с прилагането на Мен-Уитни тест по отношение на въпроса от анкетата: „Смятате ли, че в Турция има достатъчно инфраструктура за развитието на футзал?“ (табл. 24).

Корелация между отговорите на този въпрос и пола, възрастовата група, нивото на образование, заниманието и професията на бащата се изследва при условията на следните хипотези:

H₀: Не съществува връзка между пола, нивото на образование, заниманието и професията на бащата и мнението относно достатъчността на инфраструктурата за футзал в Турция. Доколкото такава се наблюдава, тя носи случаен характер.

H₁: Съществува връзка между пола, нивото на образование, заниманието и професията на бащата и мнението относно достатъчността на инфраструктурата за футзал в Турция

Резултатите от табл. 24 сочат, че по отношение на пола, нивото на образование, заниманието и професията на бащата се доказва нулевата хипотеза. За разлика от тях се наблюдава статистически значима разлика за променливата "възрастова група" ($0,016 < 0,05$), което означава, че мнението относно достатъчността варира спрямо възрастта.

Връзка между месечния доход на семейството, мнението за условията за развитие на футзала, интересът към развитието на играта и насоките за работа и мнението относно достатъчността на инфраструктурата (табл. 25).

H₀: Не съществува връзка между месечния доход на семейството, мнението за условията за развитие на футзала, интересът към развитието на играта и насоките за работа и мнението относно достатъчността на инфраструктурата за футзал в Турция. Доколкото такава се наблюдава, тя носи случаен характер.

Таблица 25. Резултати от Mann-Whitney U при групираща променлива: „Смятате ли, че в Турция има достатъчно инфраструктура за развитието на футзал?“

Test Statistics	Месечен доход на семейството	Подходящи ли са условията в Турция за развитие на футзала	Представява ли интерес развитието на футзала в Турция	В каква насока следва да се работи за развитието на футзала
Mann-Whitney U	124,000	84,000	176,000	196,000
Wilcoxon W	1664,000	120,000	212,000	232,000
Z	-2,283	-3,466	-1,658	-,791
Asymp. Sig. (2-tailed)	,022	,001	,097	,429

Н: Съществува връзка между месечния доход на семейството, мнението за условията за развитие на футбола, интересът към развитието на играта и насоките за работа и мнението относно достатъчността на инфраструктурата за футбол в Турция.

Резултатите, посочени в **табл. 25** сочат, че съществува връзка между месечния доход на семейството ($0.022 < 0.05$), мнението за условията за развитие на футбола ($0.001 < 0.05$) и мнението относно достатъчността на инфраструктурата за футбол в Турция. Спрямо интереса към развитието на играта и насоките за работа се доказва нулевата хипотеза.

Връзка между мнението относно достатъчността на инфраструктурата и мнението относно бъдещите насоки за работа, продължителността на футбол заниманията, наличието на други членове на семейството, които тренират, мнението относно стимулирането на футбол, целите за трениране, възгледите относно популярността на играта и успешанията, които играта носи на анкетиранияте (табл. 26).

Таблица 26. Резултати от Mann-Whitney U при групираща променлива: „Смятате ли, че в Турция има достатъчно инфраструктура за развитието на футбол?“

Test Statistics	В каква насока следва да се работи по отношение на футбол обучението?	От колко години се занимавате с футбол?	Има ли друг член на семейството Ви, който тренира футбол?	Футбалаът стимулира ли се?
Mann-Whitney U	182,000	141,500	208,000	188,000
Wilcoxon W	2012,000	1911,500	244,000	2018,000
Z	-1,147	-2,001	-1,089	-1,151
Asymp. Sig. (2-tailed)	,251	,045	,276	,250

Получените резултати показват, че в гореспоменатите случаи единствено може да бъде доказана връзка на мнението относно достатъчността на инфраструктурата с отговорите, дадени за медийното представяне на футбола ($0.007 < 0.05$) и продължителността на занимание с футбол (0.045). За останалите

променливи връзка няма, или доколкото такава се наблюдава, то тя носи случаен характер (**табл. 27**).

Таблица 27. Резултати от Mann-Whitney U при групираща променлива: „Смятате ли, че в Турция има достатъчно инфраструктура за развитието на футбол?“

Test Statistics	С каква цел тренирате футбол?	Достатъчно място ли заемат футболът в медията?	Как се отразява футболът на психическото Ви състояние?	Как се чувствате по време на играта?
Mann-Whitney U	200,500	166,000	178,500	149,000
Wilcoxon W	236,500	202,000	214,500	185,000
Z	-,899	-2,676	-1,277	-1,809
Asymp. Sig. (2-tailed)	,369	,007	,202	,070

Получените данни от анкетата позволяват да бъдат направени следните изводи относно мнението на студентите за футбола и неговото развитие:

- Студентите – мъже, посещаващи футбол тренировки са на възраст между 17 и 27 години. В повечето случаи те са деца на добре материално осигурени семейства. Повече от половината от тях считат, че условията за развитие на футбола в Турция не са достатъчни, а политиката по стимулирането на играта е незадоволителна, въпреки интереса към нея. Използваните непараметрични тестове показват, че това мнение на запитаните не се влияе от демографските характеристики и останалите дадени отговори. Едва 13% от анкетиранияте лица одобряват инфраструктурата за футбола, което съпоставено с основната характеристика на играта за непретенциозни условия говори, че вероятно условията за спорт като цяло откъм инфраструктура са незадоволителни.
- Впечатление прави резултатът от теста за взаимовръзки между отговорите, че мнението относно инфраструктурата варира в зависимост от възрастта на запитаните и е в сила връзка с отговорите за развитието на футбола в Турция, т. е. тези, оценени като недостатъчна инфраструктурата, считат че условията за развитие не са достатъчни. От тук може да се направи извода, че под условия за развитие запитаните разбират материалното осигуряване на спорта.

- Значение за оценката на инфраструктурата се оказва, че има и времето, което студентите отделят за тренират футбол, както и мнението относно популяризирането на играта чрез медиите. По отношение на тренировъчния процес се обявява нуждата от усъвършенстване на комплексни умения на играчите, но явно като най-слабо звено в подготовката на състезатели са техническите умения.

- Мнението относно физическите качества очертава обявяването на нужда от допълнителна работа по отношение най-вече на издръжливостта и бързината на спортистите. Макар че по-голямата част от запитаните (85%) не тренират с цел професионално развитие във футбола, 51 % декларираат постоянния си интерес към играта, за което се съди от факта, че тренират повече от 2 г.

Анкетата още веднъж потвърждава направените в литературния обзор заключения, че футболът се отразява положително върху емоционалното състояние на студентите, което е важен момент спрямо мотивацията на учащите се.

3. Анализ на резултатите от педогогически експеримент и спортпедогогическото тестване

Снемани са биометричните данни на участниците в изследването, доколкото те могат да имат отношение към резултатите за физическите умения на спортистите. Резултатите за средните стойности са както следва (табл. 29):

Таблица 29. Средни стойности за биометричните данни на експерименталната и контролните групи

Параметър	Истанбулски университет	Мармарски университет	Босфорски университет
Възраст (години)	23,50	23,40	21,75
Ръст (см)	175,90	179,83	179,30
Тегло (кг)	71,75	80,00	71,53
Индекс на телесни мазнини	23,15	24,70	22,20

Като е видно, резултатите по отношение на биометричните данни са близки за трите тествани групи, поради което не се очаква те да бъдат повлияни от биометричните характеристики.

Резултати за установяване на развитието на някои основни физически качества

Първите стойности на показателите за физическите качества на студентите, участващи в тестването, са преди провеждане на тренировъчната програма в края на 2011 г. Следващото измерване е в началото на 2012 г., а последното – година по-късно.

Получените резултати са обработени с помощта на SPSS програма за обработка на статистически данни, приложен е ANOVA вариационен тест (табл. 30).

Таблица 30. Резултати, ANOVA тест за резултатите от YO-YO тест

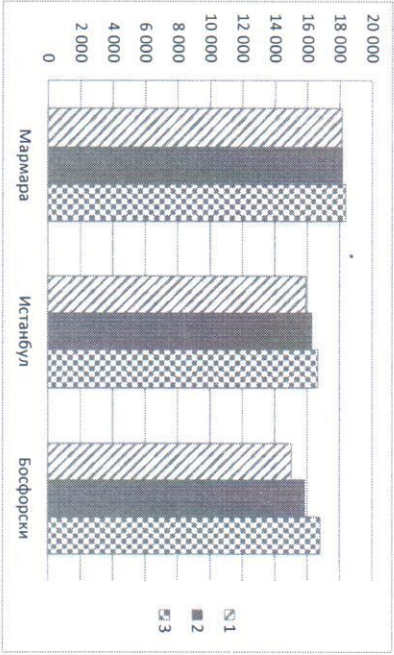
Yo-Yo тест	Университет	N	Средно	Стандартно отклонение	Става рътна грешка	95% доверителен интервал		Мин	Макс.
						най-ниска	най-висока		
Yo-Yo R1 (1. измерване)	Мармара	12	18,1583	,44611	,12878	17,8749	18,4418	17,5	18,80
	Истанбул	12	15,9167	1,43833	,41521	15,0028	16,8305	14,3	18,30
	Босфорски	12	15,0250	,93529	,27000	14,4307	15,6193	13,3	16,00
	Общо	36	16,3667	1,66579	,27763	15,8030	16,9303	13,3	18,80
	Мармара	12	18,1917	,36546	,10550	17,9595	18,4239	17,5	18,70
	Истанбул	12	16,2917	1,38003	,39838	15,4148	17,1685	14,5	18,50
Yo-Yo R1 (2. измерване)	Босфорски	12	15,8667	1,05083	,30335	15,1990	16,5343	14,1	16,80
	Общо	36	16,7833	1,42779	,23796	16,3002	17,2664	14,1	18,70
	Мармара	12	18,3833	,32427	,09361	18,1773	18,5894	17,6	18,80
	Истанбул	12	16,6750	1,32811	,38339	15,8312	17,5188	14,8	18,80
	Босфорски	12	16,8000	,97608	,28177	16,1798	17,4202	14,8	17,70
	Общо	36	17,2861	1,22827	,20471	16,8705	17,7017	14,8	18,80
Yo-Yo R1 (3. измерване)									

Видно от таблицата, получените средни стойности за трите измервания, снети от студентите от трите университета за Yo-Yo теста, попадат в доверителните интервали (фиг. 27).

Най-добри показатели спрямо резултатите от този тест се забелязват при студентите от Мармарски университет (с добро ниво, докато за другите две групи то е средно). Важно обаче е да се отбележи напредъка при прилагането на

тренировъчната програма, което съответно осреднено за трите случая е както следва:

- подобряване на средната стойност за Мармарски университет с 1,267%;
- подобряване на средната стойност за Истанбулски университет с 4,768%;
- подобряване на средната стойност за Босфорски университет с 11,813%.

Фиг. 27. Резултати за YO-YO тест при трите измервания

Таблица 31. Резултати, ANOVA тест за резултатите от спринт 15 м

Спринт 15 м	Универ-ситет	N	Средно	Стандартно отклонение	Стандартна грешка	95% доверителен интервал		Мин.	Макс.
						най-ниска	най-висока		
15 m (1. измерване)	Мармара	12	2,1383	,26460	,07638	1,9702	2,3065	1,77	2,65
	Истанбул	12	2,4092	,16144	,04660	2,3066	2,5117	2,20	2,86
	Босфорски	12	2,5483	,24297	,07014	2,3940	2,7027	2,25	2,90
	Общо	36	2,3653	,28028	,04671	2,2704	2,4601	1,77	2,90
15 m (2. измерване)	Мармара	12	2,0542	,21095	,06090	1,9201	2,1882	1,77	2,60
	Истанбул	12	2,3808	,16599	,04792	2,2754	2,4863	2,10	2,81
	Босфорски	12	2,4800	,22107	,06382	2,3395	2,6205	2,19	2,81
	Общо	36	2,3050	,26842	,04474	2,2142	2,3958	1,77	2,81
15 m (3. измерване)	Мармара	12	2,0542	,20523	,05924	1,9238	2,1846	1,76	2,58
	Истанбул	12	2,3608	,15900	,04590	2,2598	2,4619	2,10	2,78
	Босфорски	12	2,4242	,21416	,06182	2,2881	2,5602	2,19	2,75
	Общо	36	2,2797	,24990	,04165	2,1952	2,3643	1,76	2,78

В табл. 31 и 32 са посочени скоростните възможности на студентите при прилагане на тестовете за бързина на 15 и 30 м. Отново получените средни стойности попадат в доверителния интервал, което позволява продължаването на анализа върху тях.

В съответствие със скалата за оценяване на представянето на спринт на 30 м, студентите от Мармарски университет показват отлични резултати за бързина, студентите от Истанбулски университет – ниво над средното, докато студентите от Босфорски университет – средно ниво на представяне.

Таблица 32. Резултати, ANOVA тест за резултатите от спринт 30 м

Спринт 30 м	Универ-ситети	N	Средно	Стандартно отклонение	Стандарт-на грешка	95% доверителен интервал		Мин.	Макс.
						най-ниска	най-висока		
30 m (1. измерване)	Мармара	12	3,6558	,84245	,24319	3,1206	4,1911	1,03	4,10
	Истанбул	12	4,2625	,21541	,06218	4,1256	4,3994	4,04	4,82
	Босфорски	12	4,5533	,29379	,08481	4,3667	4,7400	4,20	5,10
	Общо	36	4,1572	,63918	,10653	3,9410	4,3735	1,03	5,10
30 m (2. измерване)	Мармара	12	3,7725	,38896	,11228	3,5254	4,0196	2,63	4,08
	Истанбул	12	4,2233	,23383	,06750	4,0748	4,3719	4,01	4,82
	Босфорски	12	4,4858	,30631	,08842	4,2912	4,6805	4,11	5,08
	Общо	36	4,1606	,42835	,07139	4,0156	4,3055	2,63	5,08
30 m (3. измерване)	Мармара	12	3,7650	,39826	,11497	3,5120	4,0180	2,59	4,05
	Истанбул	12	4,2125	,22732	,06562	4,0681	4,3569	4,01	4,78
	Босфорски	12	4,4133	,27450	,07924	4,2389	4,5877	4,00	4,92
	Общо	36	4,1303	,40658	,06776	3,9927	4,2678	2,59	4,92

При съблюдаване на скалата за качествена оценка по критерий "скок от място"(табл. 33), спрямо средните стойности, студентите от Мармарски университет запазват нивото си на „средно“ и за трите измервания. При първото измерване на групата от Истанбулски университет нивото се променя от „средно“ към „над средно“, а при студентите от Босфорски университет резултатите също белжеят подобряване и повишаване на нивото от „под средно“ към „средно“.

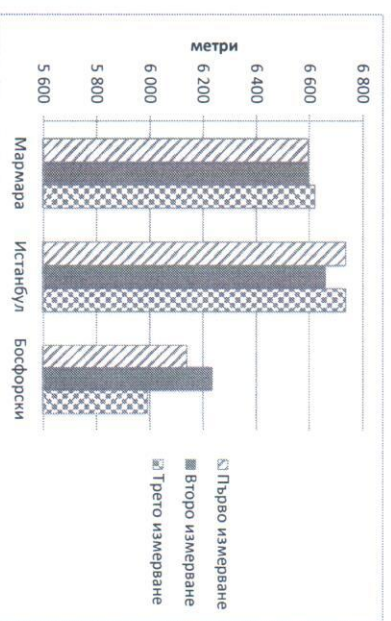
На фиг. 30 се вижда, че най-слабо представяне спрямо осреднената стойност, има групата на Босфорски университет. Това може да се обясни от изключително ниските резултати на един от изпитваните субекти в групата, който при последното тестиране скача 2,28 м, което е с близо 4 единици по-малко от средното за групата. Този слаб резултат оказва значително влияние

върху общото представяне на групата и намалява резултата. При сравняване на данните, получени за първото и второто изследване, е постигнато значително подобряване на резултатите за групата на Босфорски университет, докато студентите от Мармарски университет запазват нивото си на представяне, а тези от Истанбулски университет дори бележат по-лоши резултати при второто измерване спрямо първото.

Таблица 33. Резултати за скок от място

Скок от място – тест	Университет	№	Средно	Стандартно отклонение	Стандартна грешка	95% доверителен интервал		Мин.	Макс.
						най-ниска	най-висока		
Скок от място (1. измерване)	Мармара	12	2,2375	,12650	,03652	2,1571	2,3179	2,06	2,44
	Истанбул	12	2,2442	,14158	,04087	2,1542	2,3341	2,00	2,47
	Босфорски	12	2,1333	,17100	,04936	2,0247	2,2420	1,80	2,35
	Общо	36	2,2050	,15221	,02537	2,1535	2,2565	1,80	2,47
Скок от място (2. измерване)	Мармара	12	2,2625	,11963	,03453	2,1865	2,3385	2,10	2,45
	Истанбул	12	2,2783	,13009	,03755	2,1957	2,3610	2,05	2,50
	Босфорски	12	2,2275	,13150	,03796	2,1439	2,3111	2,03	2,41
	Общо	36	2,2561	,12536	,02089	2,2137	2,2985	2,03	2,50
Скок от място (3. измерване)	Мармара	12	2,2883	,11723	,03384	2,2139	2,3628	2,14	2,49
	Истанбул	12	2,3250	,13761	,03972	2,2376	2,4124	2,12	2,55
	Босфорски	12	2,2708	,11851	,03421	2,1955	2,3461	2,09	2,46
	Общо	36	2,2947	,12332	,02055	2,2530	2,3364	2,09	2,55

Фиг. 30. Резултати за троен скок

Резултати за установяване на някои основни техническо-тактически умения

Технико-тактическите умения на студентите за волене на топка между конуси и тяхното развитие във времето са посочени на табл. 35.

При анализа на физическите характеристики е установена тенденция за най-слаб резултат при групата на студентите от Босфорски университет. Печателение прави фактът, че именно тази група успява да регистрира най-високи подобрения за волене на топката през изследвания период и тяхната крива започва бавно да се приближава до резултатите на другите две групи, които сравнени спрямо първоначалното измерване и третото не бележат особено значителна разлика.

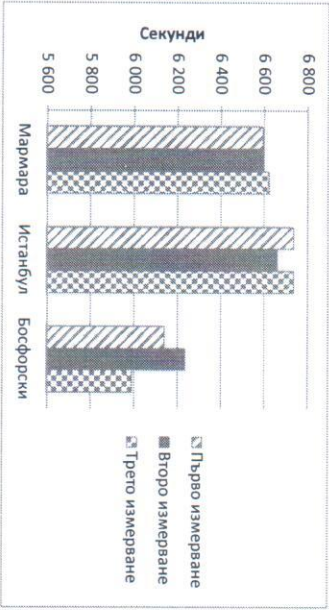
На фиг. 31 са съставени данните, отчетени за трите университета. Значителната промяна в общото време се дължи на съществени подобрения на резултатите на Босфорски университет, тъй като другите два запазват нивото си на представяне с разлика между първото и третото време между 1 и 2 стотни.

Таблица 35. Резултати за тест „Волене на топката между конуси“

Волене между конуси	Университет	N	Средно	Стандарт на отклонение	Стандартна грешка	95% доверителен интервал		Мин	Макс
						най-ниска	най-висока		
1. измерване	Мармара	12	4,7308	,72430	,20909	4,2706	5,1910	3,77	6,11
	Истанбул	12	4,3208	,70058	,20224	3,8757	4,7660	3,60	5,83
	Босфорски	12	5,6125	,47225	,13633	5,3124	5,9126	4,82	6,47
	Общо	36	4,8881	,82943	,13824	4,6074	5,1687	3,60	6,47
2. измерване	Мармара	12	4,6033	,57941	,16726	4,2352	4,9715	3,70	5,75
	Истанбул	12	4,2075	,54485	,15728	3,8613	4,5537	3,51	4,95
	Босфорски	12	5,5317	,51705	,14926	5,2031	5,8602	4,59	6,20
	Общо	36	4,7808	,77435	,12906	4,5188	5,0428	3,51	6,20
3. измерване	Мармара	12	4,6083	,56057	,16182	4,2522	4,9645	3,75	5,72
	Истанбул	12	4,1758	,51125	,14758	3,8510	4,5007	3,52	4,82
	Босфорски	12	5,3358	,38988	,11255	5,0881	5,5836	4,75	6,03
	Общо	36	4,7067	,68141	,11357	4,4761	4,9372	3,52	6,03

В следващия тест се определя точността на изпълнение на ударите към вратата и концентрацията. Игралците се намират на 6 метра разстояние от вратата, като пред тях са подредени 10 топки, с които трябва да се извърши средбата (табл. 37).

Подреждането на топките, а оттам и въгълът им спрямо вратата са такива, че се изисква играчът да съобрази правилния удар за стрелба, така че да уцели вратата. Критерият за изпънване е време, което тества и ускорението на иричите, превид факта, че следва да се засилият от 6 м разстояние. Посочените осреднени резултати са в секунди.

Фиг. 31. Резултати за тест „Волене между конуси“

Таблица 37. Средни резултати за тест „стрелба по 10 топки“

Стрелба на 10 топки – тест	Университет	N	Средно	Стандартно отклонение	Стабилност грешка	95% доверителен интервал		Мин	Макс
						най-ниска	най-висока		
1. измерване	Мармара	12	41,781	1,1009	,3178	41,082	42,481	39,90	43,90
	Истанбул	12	45,493	3,0840	,8902	43,533	47,452	42,62	52,18
	Босфорски	12	51,634	3,5290	1,0187	49,391	53,876	48,01	58,39
	Общо	36	46,303	4,9256	,8209	44,636	47,969	39,90	58,39
	Мармара	12	41,594	1,1644	,3361	40,854	42,334	40,00	43,80
2. измерване	Истанбул	12	45,391	3,1039	,8960	43,419	47,363	42,56	52,13
	Босфорски	12	51,297	3,4923	1,0081	49,078	53,516	47,63	58,01
	Общо	36	46,094	4,8664	,8110	44,447	47,741	40,00	58,01
	Мармара	12	41,712	1,0818	,3123	41,025	42,399	39,80	43,75
	Истанбул	12	45,384	3,0284	,8742	43,460	47,308	42,53	52,02
3. измерване	Босфорски	12	50,802	3,1378	,9058	48,808	52,796	47,32	57,11
	Общо	36	45,966	4,5479	,7579	44,427	47,505	39,80	57,11

В табл. 38 и 39 са изведени средните стойности за резултатите, отчетени от теста, при който се изпълнява удар по 10 неподвижно разположени топки към квадрат със страна 50 см, който се намира на височина 50 см от пода. Тестът се изпълнява 5 пъти с ляв и 5 пъти с десен крак и цели установяване на точността на всеки играч.

Таблица 38. Средни резултати за „Стрелба към квадрат“, ляв крак

Стрелба към квадрат – ляв крак	Университет	N	Средно	Стандартно отклонение	Стабилност грешка	Доверителен интервал 95%		Мин	Макс
						най-ниска	най-висока		
1. измерване	Мармара	12	,916	,9962	,2875	,283	1,549	,00	3,00
	Истанбул	12	1,083	,6685	,1930	,658	1,508	,00	2,00
	Босфорски	12	,750	,7537	,2176	,271	1,228	,00	2,00
	Общо	36	,916	,8062	,1343	,643	1,189	,00	3,00
	Мармара	12	1,333	,4923	,1421	1,020	1,616	1,00	2,00
2. измерване	Истанбул	12	1,333	,6513	,1880	,919	1,747	,00	2,00
	Босфорски	12	,833	,3892	,1123	,386	1,080	,00	1,00
	Общо	36	1,166	,5606	,0934	,977	1,356	,00	2,00
	Мармара	12	1,083	,5149	,1486	,756	1,410	,00	2,00
	Истанбул	12	1,083	,6685	,1930	,658	1,508	,00	2,00
3. измерване	Босфорски	12	1,083	,7929	,2289	,579	1,587	,00	3,00
	Общо	36	1,083	,6491	,1082	,863	1,303	,00	3,00

Получените резултати попадат в доверителния интервал, което позволява анализът върху тях да продължи.

Видно е, че броят точни попадения при стрелба с десен крак е значително по-голям, отколкото при стрелбата с ляв, което най-вероятно се дължи на факта, че обикновено повечето хора имат водещ десен крак. При фокус към развитието на това умение се забелязва, че най-голям ръст в средната стойност, т.е. най-голям напредък за периода на тестиране има групата на босфорски университет. Другите две групи дори влошават средната стойност за представянето си.

В обобщение на получените резултати от проведените тестове се забелязва, че в началото експерименталната група дава най-слаби резултати както за физическите качества, така и за техническите умения. Това може да се обясни с липсата на достатъчно добра организация на тренировъчния процес и разпитането на „доброволния принцип“ на преподаване и трениране за постиженията на отбора.

Таблица 39. Средни резултати за „Стрелба към квадрат“, десен крак

Стрелба към квадрат - десен крак	Университе	N	Средно	Стандартно отклонение	Статистична грешка	95% доверителен интервал	Мин	Макс
	т					най-ниска	най-висока	
1. измерване	Маршара	12	2,416	1,0836	,3128	1,728	3,105	1,00
	Истанбул	12	3,416	,9003	,2509	2,844	3,988	2,00
	Босфорски	12	1,166	,9374	,2706	,571	1,762	,00
	Общо	36	2,333	1,3309	,2218	1,883	2,783	,00
	Маршара	12	3,083	,9003	,2509	2,811	3,655	2,00
2. измерване	Истанбул	12	3,500	,7977	,2302	2,993	4,006	2,00
	Босфорски	12	2,416	,9003	,2509	1,844	2,988	1,00
	Общо	36	3,000	,9561	,1593	2,676	3,323	1,00
	Маршара	12	2,916	,6685	,1930	2,491	3,341	2,00
	Истанбул	12	3,250	,6215	,1794	2,855	3,644	2,00
3. измерване	Босфорски	12	2,750	,8660	,2500	2,199	3,300	1,00
	Общо	36	2,972	,7362	,1227	2,723	3,221	1,00

С прилагане на специализираната тренировъчна програма и увеличаване на честотата на тренировките, резултатите значително се подобряват и плавно се доближават до тези, които контролните групи дават. Именно техните резултати остават в повечето случаи приблизително еднакви през трите измервания. Това доказва, че прилагането на специализирана теоретична и тренировъчна програма оказва положително влияние върху физическата и техническата подготовка на студентите от експерименталната група на Босфорския университет.

4. Експертният анализ на управлението и развитието на футбола в университетите на гр. Истанбул показва:

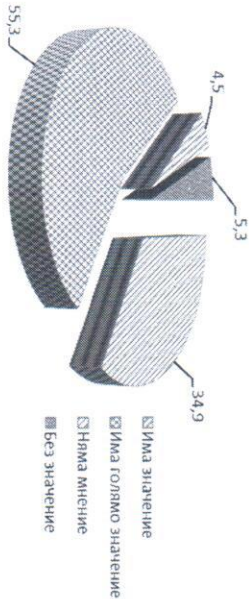
- Добро равнище на социалния, професионалния и образователния статус на експертите. Това придава належност и обективност на тяхната позиция за учебния процес и развитието на футбола в университетите.
- Експертите определят за целесъобразно обучението, заниманията (тренировката) и спортно-състезателната дейност по футбол със студентите да бъдат включени като: факултативни програмни занимания по физическо възпитание и спорт – 40%, задължителни програмни занимания по физическо възпитание и спорт – 25,0%, свободно избираема форма за обучение и спортно-състезателна дейност – 18,0%;

занимания (тренировка) и спортно-състезателна дейност в клубовете по футбол – 8,0%.

- Експертите посочват 14 социални функции на футбола в университетите. Те са: осъществяване на социални контакти – 15%, оползотворяване на свободното време – 14%, формиране на образователно-спортна култура – 13,0%, постигане на сигурност в начина на живот – 10,0% и други.

- Основни причини, които възпрепятстват управлението и развитието на футбол в университетите: липса на организации за практикуване на футбол – 15,0%; липса на мотивация, интереси и потребности от спортна активност на студентите – 13,0%; голяма учебна заетост – 15,0%; липса на изграден и функциониращ университетски клуб по футбол – 12,0% и др.

На **фиг. 54** е представена структурата на относителния дял на оценката на факторите, които оказват влияние върху управлението и развитието на футбола в университетите в гр. Истанбул.

Фиг. 54. Структура на относителния дял на оценката на факторите, които оказват влияние върху управлението и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул (бр. отг. в %)

Сравнително ниски са стойностите за оценка на факторите: „Здравословни проблеми“ – 2 (1%); „Трудова заетост през периода на следването“ – 7 (3%); „Неосигурени спортна екипировка и пособия“ – 7 (3%); „Липса на социална среда за практикуване на футбол“ – 9 (4%); „Липса на подготвени преподаватели и тренери“ – 10 (4%); „Ограничени финансови възможности“ – 10 (4%) и други.

За по-обективна и цялостна оценка на основните фактори, които оказват влияние върху възможностите студентите да се включат в обучение, практикуване (тренировка) и спортно-състезателна дейност по футбол, е целесъобразно да се проектират и провеждат периодично емпирични социологически и експертни изследвания с участие на студенти и специалисти.

По този начин ще се осигури актуална информация, предназначена за проектиране и реализация на подходи и методи за усъвършенстване на управлението и развитието на футбол в университетите.

Централно място в експертната карта заема оценката на значението на комплекс от фактори, които оказват влияние върху управлението и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул.

С приложение на четирибачна скала експертите оценяват значението на 21 фактора, обособени в следващо взаимно свързани групи. Те са (фиг. 51, 52, 53):

Първа група. Фактори – политика, стратегии, програми и проекти за управление и развитие на футбол (8.1; 8.10).

Втора група. Функции на държавните институции и организации в процеса на управлението и развитието на футбол, вкл. на ръководствата на университетите в гр. Истанбул (8.2).

Трета група. Функции на обществените спортни организации – спортни клубове, Национална федерация по футбол, Комисия по футбол в Република Турция (8.3; 8.4).

Четвърта група. Ресурсно осигуряване на управлението и развитието на футбол в университетите (спортна инфраструктура; материално-техническо осигуряване; финансово осигуряване; кадрово осигуряване (вкл. на доброволци); научно осигуряване; участие на спонсори и др. (8.7; 8.8; 8.9; 8.12; 8.13; 8.15; 8.16; 8.21).

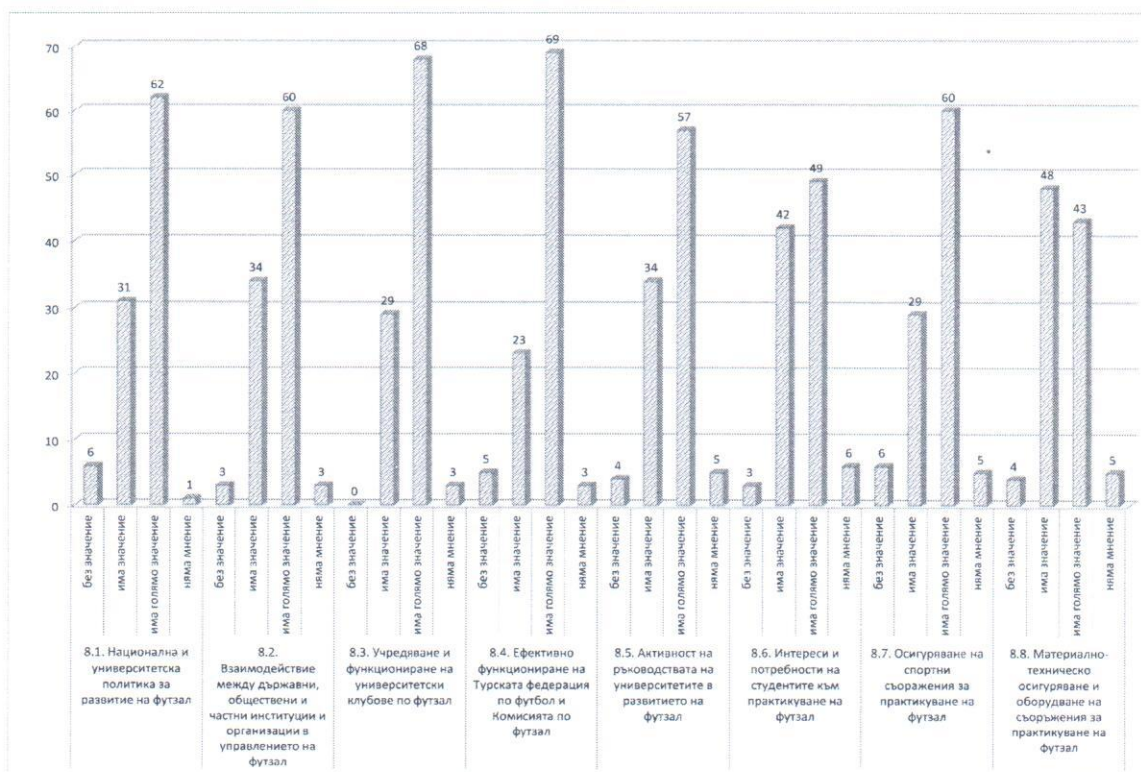
Пета група. Програмно-методическо управление на футбол в университетите – програми и проекти; издаване на съвременна литература и пособия (8.5; 8.11).

Шеста група. Социални аспекти – мотивация, интереси и потребности на студентите от практикуване на футбол в условията на университетите (8.6).

Седма група. Управление на развитието на футбол в университетите – реклами, маркетинг, законодателна и правно-нормативна уредба (8.18; 8.17; 8.19; 8.20).

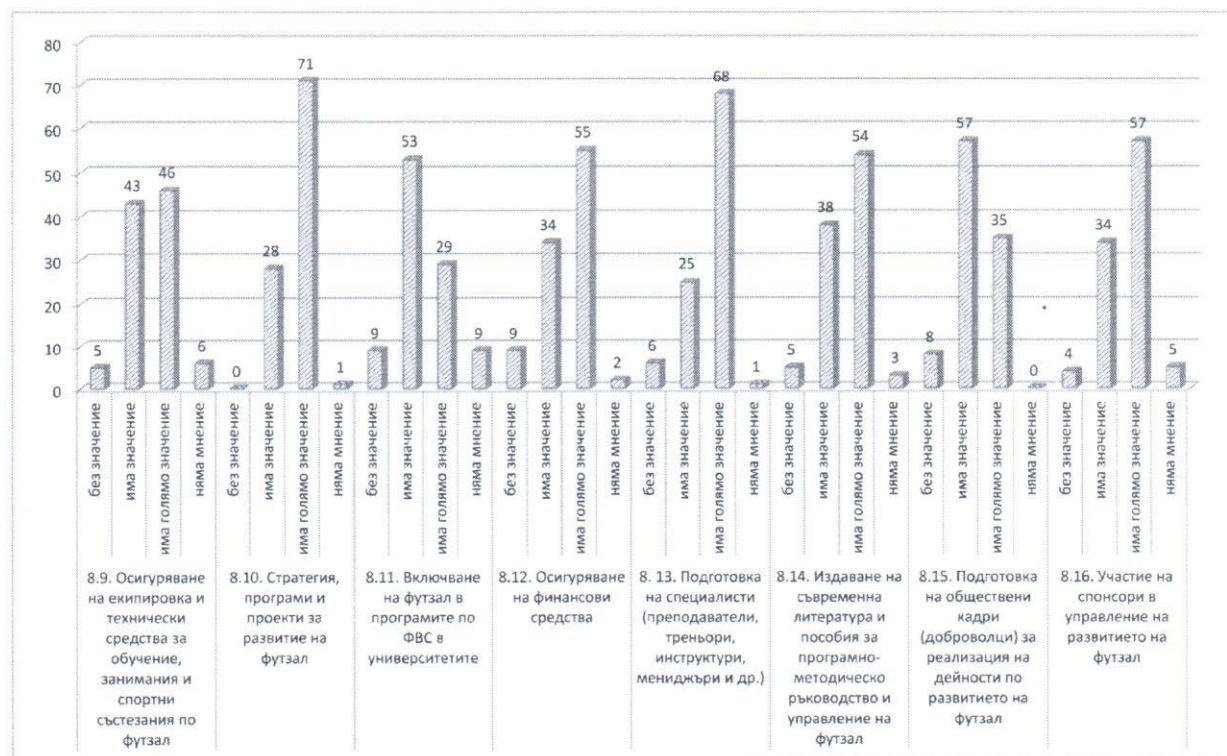
Експертите определят по степената „Има голямо значение“ факторите: „Стратегия, програми и проекти за развитие на футбол“ – 71%; „Ефективно функциониране на Турската федерация по футбол и Комисията по футбол“ – 69%; „Учредяване на специализирани на университетски клубове по футбол“ – 68%; „Подготовка на специалисти (преподаватели, тренъри, инструктори, мениджъри и др.) по футбол“ – 68%; „Провеждане на научноприложни изследвания в областта на футбол“ – 63% и други.

Експертите посочват 77 основни причини, нецелесъобразни промени за оптимизиране на управлението и развитието на футбола в университетите в гр. Истанбул.

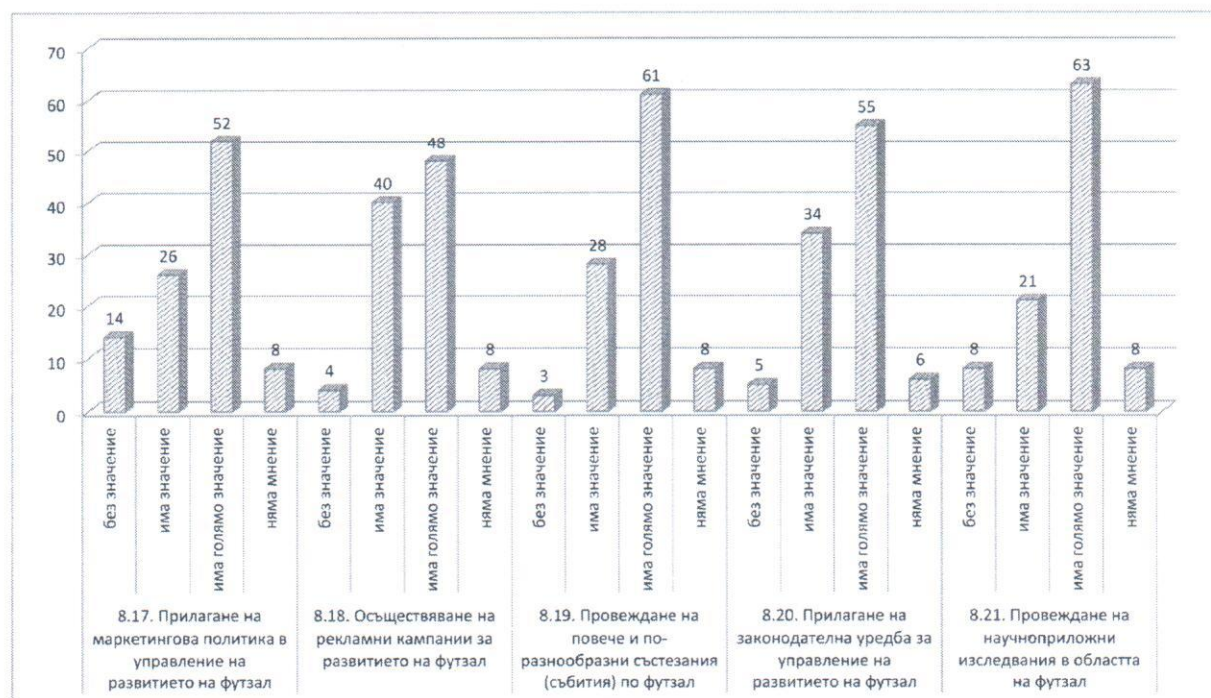

Фиг. 51. Фактори, оказващи влияние върху управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул (бр. отг. в %)

Фиг. 52 Фактори, оказващи влияние върху управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул (бр. отг. в %)

Фиг. 53. Фактори, оказващи влияние върху управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул (бр. отг. в %)

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

ОБЩЕШЕНИ ИЗВОДИ, ПРЕПОРЪКИ И ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

4.1. Изводи

Осъществяването теоретично и научноприложно изследване дава основание и възможности да формулираме следните изводи:

1. Предварителното проучване и анализът на теоретични и научноприложни изследвания и на добри практики очертават актуални специфични характеристики на учебния процес, управлението и развитието на футбол в университетите – в методологичен, исторически, социален, педагогически, медико-биологичен, спортно-технически и управленски аспект.

В тази връзка недостатъчните са теоретичните и научноприложните изследвания в областта на учебния процес, управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул.

2. През последните години футболът се развива динамично в света и в по-голямата част от европейските страни. FIFA, UEFA, FISU и EUSA насърчават и подпомагат развитието на футбол в университетите.

3. Прогресивно, с повишени социални функции е развитието на футбол в турските университети. Увеличава се броят на студентите, които са включени в обучение, занимания (тренировки) и спортно-състезателна дейност в условията на университетите в гр. Истанбул.

Обективна е необходимостта от провеждане на теоретични и научноприложни изследвания в областта на учебния процес и развитието на футбол като фактор за повишаване на неговите социални функции сред студентите.

4. Проведеното емпирично социологическо изследване предоставя актуална информация. Разкрити са интегративни връзки между пола, възрастта, нивото на образование, професията на бащите на студентите, месечния доход на

семеяството със стимулиране на развитието на футбол в Турция, емоционалното състояние на студентите, практикуващи футбол.

От особено значение е мнението на студентите относно: подготовката, усъвършенстването на физическите качества; целта на заниманията; инфраструктурата за развитие на футбол в Турция и други основни показатели, които имат ключово значение за учебния процес и развитието на футбол в университетите.

5. Направеният SWOT анализ на управлението на учебния процес по футбол в университетите показва: специфични характеристики на силните и слабите страни, възможностите и заплахите за реализацията на учебния процес, управлението и развитието на футбол.

Информацията има предназначение за: преподавателите, треньорите и специалистите по футбол; стратегическото и оперативното управление на футбол в университетите в гр. Истанбул.

6. Анализът на резултатите от педагогически експеримент и спортно-техническото изследване на учебния процес по футбол в университетите – Истанбулски, Мармарски и Босфорски, показва:

- приложението на методиката на обучение по футбол в Босфорския университет осигурява положителни резултати в усъвършенстване на физическите качества (бързина и взривна сила на долните крайници) на студентите, включени в експерименталната група;
- използваните средства в изследването на технико-тактическата подготовка допринасят за усъвършенстването на уменията (водене на топката и удари) на обучаваните студенти в експерименталната група;
- успешно е приложена разработената тренировъчна програма в оптимизиране на основни елементи на обучението в учебния процес по футбол, вкл. за усъвършенстване на физическата, спортно-техническата и тактическата подготовка на студентите в Босфорския университет.

7. Проведеното експертно изследване предоставя актуална информация за: социалния, професионалния и образователния статус на специалистите; формите, условията и социалните функции на развитието на футбол в университетската образователна система (физическо възпитание и спорт);

основните причини, фактори и промени, които оказват и ще оказват в бъдеще влияние върху учебния процес, управлението и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул.

8. Краен съвременен качествен продукт от проведеното теоретично и научноприложно изследване са проектираните теоретични модели за: научноприложни изследвания на управлението и развитието на футбол; оптимизиране на учебния процес по футбол в университетите. Очаква се внедряването на теоретичните модели да осигури утвърждаването на футбол като социална система с устойчиво управление и развитие в гр. Истанбул.

4.2. Препоръки

Резултатите от изследването дават възможност да се формулират някои основни препоръки:

1. Целесъобразно е резултатите от дисертационния труд да се представят на вниманието на: ръководствата на университетите (на специализираните звена за управление на учебния процес по физическо възпитание и спорт); Турската федерация по футбол; Турската комисия по футбол; Турската асоциация за университетски спорт.

2. Университетите чрез техните специализирани звена (центрове, департаменти, катедри) да: организират семинари за подготовка и повишаване на квалификацията на преподавателите и треньорите по футбол; положат усилия за включване на футбол в образователните програми по физическо възпитание и спорт в университетите.

3. Да се разработят съвременна политика, стратегии и програма за управление и развитие на футбол в университетите в гр. Истанбул за периода 2016–2022 година.

4. Да се осъществят научноприложни изследвания, свързани с проучване и анализ на мотивацията, потребностите и интересите на студентите за практикуване на футбол чрез обучение, занимания (тренировка) и спортно-състезателна дейност.

5. Да се създаде информационна система за стратегическо и оперативно управление на развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул.

4.3. Приноси

1. Чрез приложение на подходящи методи и методики е осъществено комплексно теоретично и научноприложно изследване на учебния процес и развитието на футбол в университетите на гр. Истанбул – в социален, педагогически, спортно-технически и управленски аспект.

2. Извършен е структурно-функционален анализ на учебния процес, състоянието, управлението и развитието на футбол в университетската система на Република Турция.

Вниманието е акцентирано върху разкриване и оползотворяване на алтернативи за оптимизиране на развитието на футбол и на неговите социални функции в условията на университетите в гр. Истанбул.

3. Представени са нови знания в областта на теорията и научноприложните изследвания, свързани с позицията и активността на студентите в обучението, заниманията (тренировката) и спортно-състезателната дейност по футбол.

4. С предназначение за практическо внедряване и приложимост са проектирани иновационни модели за: теоретични и научноприложни изследвания на управлението и развитието на футбол (вкл. на алтернативи); усъвършенстване на физическите качества и технико-тактическите умения на студентите по футбол в университетите в гр. Истанбул; експертно проучване на управлението и развитието на футбол в университетите в гр. Истанбул.

Резултатите от теоретичното и научноприложното изследване са надеждни и реално приложими в други университети в Република Турция.

**Списък
на публикациите във връзка с дисертационния труд.**

1. Гаврилов, В., Ерол, М. Управление и развитие на футбола в университетите на гр. Истанбул – експертен анализ. – Спорт и наука, бр.6, 2014, стр. 124-132.
2. Ерол, М. Анализ на управлението и развитието на футбола в университетите на гр. Истанбул. – Спорт и наука, бр. 1, 2015.
3. Ерол, М., Гаврилов, В. Влияние на футбола върху физическите качества на студенти от гр. Истанбул. – Спорт и наука, бр. 2, 2015.